

پیش‌بینی ارتباط با خدا بر اساس رویدادهای زندگی، هوش معنوی و ترسیم روند زندگی در سالمندان

امیر قاسمی نواب*، عبدالله معتمدی، فرامرز سهرابی

گروه روانشناسی عمومی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، تهران، ایران
* نویسنده مسئول. تلفن: ۰۹۱۸۹۱۳۰۴۸۳. ایمیل: amirghaseminavab@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: ارتباط با خداوند می‌تواند در بهبود سلامت روان و کاهش فشار روانی رویدادهای منفی زندگی سالمندان نقش مهمی را ایفا کند. پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی ارتباط با خداوند بر اساس رویدادهای زندگی، هوش معنوی و ترسیم روند زندگی انجام شد.

روش کار: پژوهش حاضر از نوع توصیفی و در قالب یک طرح همبستگی بود. جامعه آماری را کلیه سالمندان ۶۰ سال و بالای ۶۰ سال شهر همدان تشکیل می‌دادند. از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه ارتباط با خدای مظاهری و پسندیده، پرسشنامه رویدادهای زندگی پیکل، پرسشنامه هوش معنوی سهرابی و ناصری و همچنین تکنیک ترسیم روند زندگی استفاده گردید. جهت تحلیل نتایج، آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون سلسله مراتبی در SPSS17 به کار گرفته شد.

یافته‌ها: بین رویدادهای زندگی و ارتباط با خدا رابطه معکوس و معنادار ($p < 0.05$) و بین ارتباط با خدا، هوش معنوی و همچنین ارتباط با خدا و ترسیم روند زندگی رابطه مستقیم معنادار مشاهده شد ($p < 0.05$). نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که هوش معنوی ۴۵ درصد، رویدادهای زندگی حدود ۳۱ درصد و ترسیم روند زندگی ۲۸ درصد از تغییرات ارتباط با خدا را پیش‌بینی می‌کنند.

نتیجه‌گیری: ارتباط با خدا نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش شدت فشار روانی حاصل از رویدادهای منفی و تنش‌زای زندگی در سالمندان دارد، همچنین عامل مهمی در افزایش هوش معنوی و تعیین روند زندگی خوشایندتر این قشر به شمار می‌آید.

واژه‌های کلیدی: ارتباط با خدا، رویدادهای زندگی، هوش معنوی، ترسیم روند زندگی، سالمندان

دریافت: ۹۳/۸/۶ پذیرش: ۹۴/۱/۱۷

مقدمه

بر اساس منابع علمی جمعیت‌شناسی، زمانی که ۸ درصد جمعیت را افراد ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل دهد و یا ۱۲ درصد جمعیت شامل افراد ۶۰ ساله و بیشتر باشد، پدیده سالمندی وجود دارد؛ بنابراین کشور ایران با شروع سده جدید شمسی (از سال ۱۴۰۰) با پدیده سالمندی روبرو خواهد شد (۱). امروزه پدیده سالمندی و مسائل و مشکلات مربوط به آن

موضوع بسیار مهمی است که کانون توجه اندیشمندان علوم مختلف قرار گرفته و پرداختن به این مسئله از جنبه‌های مختلف اهمیت فوق‌العاده‌ای پیدا کرده است. یکی از پدیده‌هایی که در این دوره مورد توجه است گرایش سالمندان به معنویت و ارتباط قوی‌تر آن‌ها با خداوند است. در واقع ارتباط با خدا جنبه‌ای از معنویت است (۲) و معنویت تلاشی در جهت پرورش حساسیت نسبت به خویشتن، دیگران،

خدا، یا کندوکاوی در جهت آنچه برای انسان شدن مورد نیاز است و جست و جویی برای رسیدن به انسانیت کامل است (۳).

برخی از دانشمندان علوم اجتماعی و علوم پزشکی در این زمینه توافق دارند که افراد سالمند در مقایسه با افراد جوان تمایل بیشتری به مسائل معنوی دارند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که سالمندان در سال‌های پایانی عمر خود به عبادت و مسائل معنوی روی می‌آورند (۴)؛ به عبارت دیگر رابطه معناداری بین نگرش مذهبی و سن وجود دارد؛ یعنی اینکه با افزایش سن، باورهای مذهبی (۵) و سلامت معنوی (۶) هم افزایش می‌یابد. همچنین مسئله دیگری که می‌تواند در رابطه با افرادی که اعتقادات مذهبی و ارتباط با خدای قوی‌تری دارند مرتبط باشد، سازگاری بهتر آن‌ها با موقعیت‌های استرس‌زا و رویدادهای منفی زندگی است (۷،۸).

در واقع همه افراد با تغییرات و رویدادهای خوشایند و ناخوشایند روبرو می‌شوند که زندگی آن‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. افراد در برابر رویدادهای تنش‌زا واکنش‌های گوناگونی از خود نشان می‌دهند، یعنی در برابر رویداد تنش‌زای واحد، بعضی‌ها گرفتار اختلالات وخیم روانی یا جسمانی می‌شوند، در حالی که بعضی دیگر در برابر همان رویداد نه تنها دچار هیچ اختلالی نمی‌شوند بلکه چنین رویدادی را فرصتی خواستنی برای چالش و کوشش به شمار می‌آورند (۹). به طور کلی رویدادهای زندگی به عنوان موقعیت‌ها و اتفاقاتی مانند مرگ کودک، ازدواج، حاملگی و غیره که تغییر معنی‌داری در وضعیت شخصی ایجاد می‌کنند، تعریف شده است (۱۰).

در واقع هر تغییر قابل توجهی در زندگی عادی به طور بالقوه آغازگر دوره‌ای از تنش و فشار روانی است و بروز تنش بیش از همه منوط به طرز برخورد شخص با تغییر به وجود آمده است (۱۱). مطالعات نشان می‌دهد که بین ارتباط قوی با خداوند و اعمال مذهبی و نحوه واکنش افراد به رویدادهای

تنش‌زا و مشکلات زندگی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. به عنوان مثال، نتایج دو بررسی نشان داد کسانی که به اعتقادات مذهبی پای‌بند بودند، اضطراب و ناراحتی کمتری را نسبت به کسانی که اعتقادات مذهبی زیادی نداشتند تحمل کرده‌اند (۱۲). باور به اینکه خدایی هست که موقعیت‌ها را کنترل می‌کند و ناظر بر بندگان است تا حد بسیاری، اضطراب مرتبط با موقعیت را کاهش می‌دهد، به طوری که اغلب افراد مؤمن معتقدند که می‌توان از طریق اتکاء و توسل به خداوند، اثر موقعیت‌های غیرقابل کنترل را به گونه‌ای کنترل کرد (۱۳). تحقیقات نشان می‌دهد گرایش به کلیسا و یا اشکال دیگر معنویت و مذهب به طور مثبتی بر سلامت جسمی و روانی تاثیر می‌گذارد (۱۷-۱۴). همچنین کسانی که در ارتباط با خدا در سطح بالاتری قرار دارند مسائل‌شان را با شیوه حل مسأله و همراه با حمایت اجتماعی مرتفع می‌کنند (۱۸). در مطالعه‌ای، میسر^۱ نقش مذهب در سازگاری افراد با یک رویداد معنادار زندگی را بررسی کرد. او با ۱۲۴ پدر و مادری که کودک خود را به علت سندرم مرگ ناگهانی از دست داده بودند مصاحبه کرد و دریافت که مذهبی بودن با پذیرش آسان‌تر این بحران، ارتباط مستقیم دارد. همچنین مذهبی بودن با افزایش سلامت روانی و کاهش ناراحتی والدین در طی ۱۸ ماه بعد از مرگ کودکان‌شان، ارتباط مستقیمی داشت (۱۹). همچنین کوئینگ^۲ (۲۰) در تحقیقی نشان داد که سلامت روانی و جسمی انسان با زندگی معنوی او رابطه مثبت داشت. افرادی که اعتقادات مذهبی قویتری داشتند، سازگاری بهتری با موقعیت‌های استرس داشتند، هنگام بیماری سریع‌تر از افراد غیرمذهبی بهبود پیدا می‌کردند و میزان پایین‌تری از هیجانات منفی و افسردگی را تجربه می‌کردند.

1 Meier

2 Koeing

دست و پنجه نرم کردن با مهم‌ترین پرسش‌های زندگی‌شان هستند: آیا اکنون باید با مرگ روبرو شوم؟ آیا زندگی من با معنا بوده است؟ (۳۱). از کجا آمده‌ام؟ به کجا می‌روم؟ هدف اصلی زندگی چیست؟ و به طور کلی پرسش‌هایی مربوط با چرایی بودن. از آنجا که این گونه پرسش‌ها از نمودهای هوش معنوی است، این مسئله مطرح می‌شود که هوش معنوی در سالمندان به چه میزان است و به چه میزان می‌تواند ارتباط با خدا را پیش‌بینی کند.

مقوله ارتباط انسان با خدا، درک حضور خداوند، ایمان به خدا، سپاسگزاری (شکر)، دعا و یاد خدا و عبادت را می‌توان نشانه‌ای از معنویت و هوش معنوی قلمداد کرد. به طور کلی می‌توان پیدایش سازه هوش معنوی را به عنوان کاربرد ظرفیت‌ها و منابع معنوی در زمینه‌ها و موقعیت‌های عملی در نظر گرفت. افراد زمانی هوش معنوی را به کار می‌برند که بخواهند از ظرفیت‌ها و منابع معنوی برای تصمیم‌گیری‌های مهم و اندیشه در موضوعات وجودی یا تلاش در جهت حل مسائل روزمره استفاده کنند (۳۲). ارتباط با خدا و معنویت از این نظر که تأثیر عمیقی بر عواطف، شناخت رفتارها و عملکرد انسان‌ها دارد، در شکل‌دهی نظام روانشناختی انسان و بهداشت روانی نقش اساسی ایفا می‌کند.

این پژوهش از این نظر که به یکی از مهم‌ترین تحولات دوره سالمندی می‌پردازد و با توجه به اینکه آموزش فرهنگ دینداری عامل مهم و موثری در کاهش بیماری‌های روانی سالمندان و همچنین سازگاری بهتر آنان با مشکلات سالمندی تلقی می‌شود، دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. همچنین شناخت سالمندان و نیازهای آنان جهت رفتار مناسب و شایسته با این قشر ضروری است و وجود سیستم حمایتی مثبت و مستمر از سالمندان و توجه به نیازهای روانی آن‌ها به ویژه ارتباط با خدا در این قشر حائز اهمیت است. لذا پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی ارتباط با خدا بر اساس رویدادهای زندگی،

پارگامنت^۱ (۲۱) هم به این نکته پی برد که دین نقش مهمی در رویارویی با استرس‌های زندگی داشته و می‌تواند اثر بحران‌های شدید زندگی را تعدیل کند. ضمن آنکه دین از طریق عوامل تعدیل‌کننده پاسخ به فشار روانی، در سبک مقابله با فشار روانی تأثیر می‌گذارد و افراد متدین از طریق نیایش، آداب و مناسک دینی می‌توانند تجدید قوای روان شناختی کنند.

تفاوت‌های فردی در انتخاب راهبردهای مختلف مقابله با رویدادهای منفی استرس‌زا در مطالعات بسیاری بررسی شده است (۲۴-۲۲). واکنش افراد در مواجهه با رویدادهای منفی و یا حتی مثبت زندگی متفاوت است (۹)، و بالطبع روند زندگی متفاوت افراد قابل فرض است. روند زندگی نشان دهنده تغییرات اساسی (فراز و نشیب‌های) زندگی در تمام طول زندگی است (۲۷-۲۵) که شامل اطلاعات کمی و کیفی پاسخ دهندگان در جهت‌گیری زندگی است (۲۸). بنابراین ترسیم روند زندگی شیوه‌ای خاص برای رسیدن به شرح حال روانی فرد است (۲۷). و ابزاری را برای مطالعه رویدادهای زندگی و رضایت از زندگی افراد فراهم می‌کند.

هوش یکی از متغیرهایی است که در مبحث رویارویی با رویدادهای زندگی و اثرگذار در روند زندگی انسان، حائز اهمیت است. هوش به عنوان یکی از متغیرهای مهم و قابل توجه در رسیدن به اهداف، رفاه، تعامل و سازگاری با حوادث زندگی فرد مطرح است (۲۹). در سال‌های اخیر مفهوم هوش تنها به عنوان یک توان شناختی در نظر گرفته نمی‌شود، بلکه به حوزه‌های دیگر مثل هوش هیجانی، هوش طبیعی و هوش وجودی گسترش یافته است و مفهوم جدیدی که اخیراً وارد این حوزه شده هوش معنوی است (۳۰). اریکسون^۲ در نظریه مرحله‌ای خود به این موضوع اشاره می‌کند که سالمندان احتمالاً در حال

^۱ Pargament

^۲ Erikson

هوش معنوی و ترسیم روند زندگی سالمندان انجام شد.

روش کار

این پژوهش از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری را کلیه سالمندان ۶۰ سال و بالاتر مقیم شهر همدان که بر اساس آخرین استعلام از مرکز ملی آمار ۴۸۶۳۰ نفر بودند تشکیل می‌دادند (۳۳). با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران و با در نظر گرفتن میزان خطای مجاز ۰/۰۷ تعداد ۲۰۰ نفر از سالمندان واجد شرایط به عنوان نمونه انتخاب شدند. نمونه گیری به صورت دو مرحله‌ای (خوشه‌ای- تصادفی) انجام شد. در مرحله اول، فهرستی از مناطق شهر همدان که شامل ۲۸ منطقه بود تهیه شد. سپس بر اساس جدول اعداد تصادفی، ۸ منطقه به طور تصادفی انتخاب شد. در مرحله دوم از هر منطقه ۴ خیابان به طور تصادفی به عنوان خوشه در نظر گرفته شد که با مراجعه به سالمندان ساکن در این مناطق پرسشنامه‌ها در اختیار آن‌ها قرار گرفت. در صورتی که هر یک از انتخاب شدگان حاضر به شرکت در پژوهش نمی‌شدند، فرد دیگری از همان مرکز به صورت تصادفی انتخاب و جایگزین می‌گردید. پس از درخواست همکاری از افراد سالمند واجد شرایط و بعد از توضیح اهداف پژوهش، از آنان خواسته شد تا در یک محیط آرام و خصوصی و با دقت به سؤالات پرسشنامه پاسخ دهند. از آنجایی که تعداد سؤالات زیاد و پاسخگویی به آن‌ها وقت‌گیر و خسته‌کننده بود، پرسشنامه‌ها در اختیار آنان قرار داده شد و فردای آن روز جمع‌آوری گردید.

به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، قبل از شروع پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه‌ها، شرکت‌کنندگان از اهداف و اهمیت تحقیق آگاه شدند و با رضایت آگاهانه در پژوهش شرکت نمودند. به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات بدست آمده صرفاً در جهت اهداف تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد و

هیچ‌کس غیر از تیم پژوهش از آن آگاهی نخواهد یافت. همچنین تأکید گردید که شرکت‌کنندگان در هر مرحله‌ای از پژوهش می‌توانند انصراف خود را از شرکت در پژوهش اعلام نمایند و مشخصات آنان در طول تحقیق و بعد از آن به صورت محرمانه حفظ می‌گردد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری نظیر ضریب همبستگی پیرسون، آزمون t مستقل و تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی در برنامه SPSS17 استفاده شد. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش به منظور گردآوری داده‌ها به قرار زیر بود:

پرسشنامه ارتباط با خدا

پرسشنامه ۶۷ سوالی ارتباط با خدای مظاهری و پسندیده، با توجه به فرهنگ جامعه اسلامی ایران، در شش بُعد ساخته شده است (۳۴). هر یک از مواد این مقیاس، توصیف کوتاهی از چگونگی ارتباط افراد با خداست که حاوی پانزده آیتم برای اندازه‌گیری بُعد بیم (ترس از خدا)، پانزده آیتم برای اندازه‌گیری بُعد امید (نیاز به خدا) و شانزده آیتم برای اندازه‌گیری بُعد محبت به خداست. این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای از «کاملاً مخالف» تا «کاملاً موافق» ساخته شده است که آزمودنی‌ها پس از مطالعه هر جمله، میزان تطابق آن را با حالات و تجربه‌های خود در ارتباط با خدا مشخص می‌نمایند.

اعتبار این پرسشنامه، توسط مظاهری و پسندیده در دو مطالعه با نمونه‌های ۹۸ و ۸۱۰ نفری، مورد بررسی قرار گرفت. در اولین مطالعه برای تعیین شاخص اعتبار، از روش «ضریب آلفای کرونباخ» استفاده شد. نتایج نشان داد که اعتبار آزمون برای کل پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ، ۰/۸۱ به دست آمد. نتایج ضریب همسانی درونی برای هر یک از ابعاد از ۰/۷۰ تا ۰/۷۵ در تغییر است. در مطالعه نهایی از روش آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. همسانی درونی ابزار اندازه‌گیری و ضریب به دست آمده برای کل پرسشنامه ۰/۸۷ بود که نشان‌دهنده

در پژوهش حاضر ضرایب همسانی درونی عامل اول ۰/۸۸، عامل دوم ۰/۹۲، عامل سوم ۰/۸۰۱، عامل چهارم ۰/۷۹، و کل پرسشنامه ۰/۸۷۹ به دست آمد.

ترسیم روند زندگی

تکنیک ترسیم روند زندگی^۱ شیوه‌ای خاص برای رسیدن به شرح حال روانی فرد است که از طریق مصاحبه اجرا می‌شود. این تکنیک شیوه‌ای برای فهم اطلاعات مربوط به رویدادهای زندگی فرد در گذشته و همچنین پیش‌بینی وضعیت آینده فرد است. این روش برخلاف اندازه‌گیری‌هایی که مقیاس‌های رویداد زندگی داشتند، تنها به رویدادهای چند ماه گذشته و یا یک سال قبل محدود نمی‌شود و از آزمودنی خواسته می‌شود مهمترین رویدادهای زندگی خود را از اولین حافظه کودکی تا پایانی که مورد نظر است ارائه نماید (۳۷).

برای اجرای این روش به هر آزمودنی یک کاغذ شطرنجی استاندارد شده که ۱۵۰ میلی متر عرض و ۲۲۰ میلی متر طول دارد ارائه می‌شود. یک خط صفر افقی در وسط کاغذ رسم شده است. ارتفاع ۱۵۰ میلی متری به واحدهای ۲ میلی متری تقسیم شده به گونه‌ای که سطح خط زندگی بین ۳۷- و ۳۸+ گرفته و بر تاثیرات مثبت یا منفی رویداد در طی دوره‌ای از زندگی دلالت دارد. پهنای ۲۲۰ میلی‌متری به قسمت‌های ۲ میلی‌متری تقسیم شده تا واحدهای زمان که به کمک خطوط عمودی هر ده سال را معین می‌کرد مشخص سازد. در واقع اعدادی که در جدول به شکل افقی قرار دارند مبین سن آزمودنی و اعدادی که به طور عمودی ارائه شده‌اند مبین میزان تاثیر مثبت یا منفی رویداد بر آزمودنی است (۳۷). اعتبار آزمون برای کل پرسشنامه در پژوهش حاضر به وسیله آلفای کرونباخ، ۰/۶۹ به دست آمد.

اعتبار بالای این ابزار است (۳۴). در پژوهش حاضر نتایج ضریب آلفای کرونباخ برای ۶ بعد پرسشنامه ارتباط با خدا بدین صورت بود که در بعد ترس از خدا ۰/۷۵، نیاز به خدا ۰/۶۹، محبت نسبت به خدا ۰/۸۰، یاس از خدا ۰/۷۳، عدوات نسبت به خدا ۰/۷۴، و تجری ۰/۶۸ به دست آمد. اعتبار آزمون برای کل پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد.

پرسشنامه رویدادهای مهم زندگی

این پرسشنامه با عنوان پرسشنامه رویدادهای مهم زندگی در سال ۱۹۷۱ توسط پیکل ساخته شد که به ارزیابی میزان حوادث استرس‌زای زندگی افراد می‌پردازد. این پرسشنامه توسط انستیتو روان پزشکی ایران به فارسی ترجمه شده است. آزمون حاوی ۶۱ سؤال است و آزمودنی باید رویدادهایی را که خودش به طور شخصی تجربه کرده است، علامت بزند و سپس شدت ناراحتی و میزان فشار روانی خود را در زمان آن رویداد تعیین کند (۳۵). پایایی بازآزمون در پژوهشی که توسط حکمی و همکاران (۲۵) بر روی یک نمونه ۳۰ نفری انجام شد، برای رویدادهای زندگی ۰/۷۹ و برای استرس‌زا بودن ۰/۸۲ به دست آمد. در پژوهش حاضر ضریب پایایی ۰/۷۱ برای رویدادها و ۰/۷۶ برای استرس‌زا بودن به دست آمد.

پرسشنامه هوش معنوی سهرابی و ناصری

پرسشنامه ۹۷ سوالی هوش معنوی سهرابی و ناصری در سال ۱۳۹۱ ساخته شد که از ۴ عامل خودآگاهی متعالی، تجارب معنوی، شکیبایی و بخشش تشکیل شده است. این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت ۴ گزینه‌ای (هرگز، بندرت، اغلب، تقریباً همیشه) ساخته شده است که افراد مورد مطالعه میزان هوش معنوی را در ۴ گزینه فوق مشخص می‌نمایند. ضرایب همسانی درونی عامل اول ۰/۹۶۲، عامل دوم ۰/۹۰، عامل سوم ۰/۸۶۹، عامل چهارم ۰/۸۳۷، و کل پرسشنامه ۹۷ سوالی ۰/۹۵۸ بود (۳۶).

^۱ Life-Line Drawing

یافته‌ها

نفر (۱۴٪) دارای کار آزاد و ۱۲ نفر (۶٪) مشغول به کار بودند. در این پژوهش، از جمله ویژگی‌های دموگرافیک: جنسیت، سطح تحصیلات، شغل و سن؛ مدنظر قرار گرفت؛ که میزان همبستگی جنسیت و ارتباط با خدا در ادامه مطرح می‌شود.

از مجموع شرکت‌کنندگان پژوهش ۸۸ نفر (۴۴٪) مرد و ۵۶ نفر (۱۱۲٪) زن بودند. سالمندان بازنشسته دارای بیشترین تعداد فراوانی (۱۰۰ نفر) در بین افراد بودند. ۶۰ نفر (۳۰٪) از شرکت‌کنندگان بیکار، ۲۸

جدول ۱. مقایسه میانگین میزان ارتباط با خدا در زنان و مردان

تعداد	مجموع میانگین‌ها	انحراف معیار	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱۱۲	۸۸/۳	۴/۶۲	۲۳/۸	۸۷	۰/۰۰۱
۸۸	۶۸/۷	۴/۰۲		۱۱۱	

مردان در رابطه با ارتباط با خدا در جامعه تحقیق نیز مشاهده شود. در نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر رابطه معناداری بین ارتباط با خدا و سایر ویژگی‌های دموگرافیک (سن، سطح تحصیلات و شغل) مشاهده نشد.

براساس داده‌های جدول ۱ می‌توان گفت که زنان ارتباط قوی‌تری با خدا داشته‌اند. برطبق مقدار t می‌توان به امکان تعمیم اختلاف مشاهده شده در میانگین به جامعه آماری پی برد. با توجه به معنی‌داری این آزمون، می‌توان گفت که انتظار می‌رود اختلاف میانگین مشاهده شده در بین زنان و

جدول ۲. ضرایب همبستگی بین رویدادهای زندگی، هوش معنوی و ترسیم روند زندگی با متغیر ارتباط با خدا

متغیر پیش بین	متغیر ملاک	ضریب همبستگی ^۲	سطح معنی داری
رویدادهای زندگی	ارتباط با خدا	*-۰/۵۱۲	۰/۰۵
هوش معنوی	ارتباط با خدا	*۰/۷۳۴	۰/۰۵
ترسیم روند زندگی	ارتباط با خدا	*۰/۴۱۱	۰/۰۵

خدا دارند روند زندگی آن‌ها به سمت پایین محور و یا ناخوشایندی و یا کمتر خوشایندتر سوق می‌یابد. آزمون رگرسیون به روش گام‌به‌گام^۱ (به منظور پیش‌بینی متغیرهای مستقل از طریق متغیر وابسته) در جدول ۳ آمده است.

نتایج حاصل از رگرسیون گام‌به‌گام بیانگر این است که رویدادهای زندگی حدود ۳۱ درصد از تغییرات ارتباط با خدا را پیش‌بینی می‌کند. از آنجا که ضرایب رگرسیون استاندارد شده بر اساس مقادیر انحراف معیار سنجیده می‌شوند، می‌توان گفت که تغییر یک انحراف استاندارد در رویدادهای زندگی، باعث تغییر ۰/۳۱ انحراف استاندارد در ارتباط با خدا می‌شود. در مورد هوش معنوی نیز می‌توان گفت که این متغیر

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد بین رویدادهای زندگی و ارتباط با خدا رابطه معکوس و معناداری وجود داشت ($p < 0/05$). بدین معنا که ارتباط با خدا در کاهش شدت فشار روانی رویدادهای زندگی تاثیر معناداری داشت. بین ارتباط با خدا و هوش معنوی رابطه مستقیم معنادار وجود داشت ($p < 0/05$). بدین معنا که با افزایش میزان هوش معنوی، میزان ارتباط با خدا نیز بالا می‌رود. همچنین نتایج نشان داد که بین ارتباط با خدا و ترسیم روند زندگی نیز رابطه مستقیم معناداری وجود داشت ($p < 0/05$). یعنی با افزایش ارتباط با خدا، ترسیم روند زندگی نیز به سمت بالاتر و خوشایندتر محور سوق پیدا می‌کند؛ و بالعکس کسانی که ارتباط ضعیف‌تری با

^۱ Step Wise

معنی‌دار است، نشان می‌دهد متغیرهای پیش‌بین از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادرند به خوبی میزان واریانس متغیر ملاک را توضیح دهند.

ضریب تعیین به دست آمده نشان می‌دهد در تحقیق حاضر چهار متغیر رویدادهای زندگی، هوش معنوی، ترسیم روند زندگی و جنسیت حدود ۱۵ درصد از واریانس ارتباط با خدا را تبیین می‌کنند و باقیمانده (۸۵٪) توسط سایر متغیرهایی تبیین می‌گردد که در تحقیق حاضر نیامده‌اند.

۴۵ درصد از تغییرات ارتباط با خدا را پیش‌بینی می‌کند و در واقع با افزایش یک انحراف استاندارد هوش معنوی، شاهد افزایش ۰/۴۵ انحراف استاندارد در ارتباط با خدا در بین سالمندان مورد مطالعه هستیم. در رابطه با متغیر ترسیم روند زندگی، این متغیر حدود ۲۸ درصد از تغییرات ارتباط با خدا را توضیح می‌دهد.

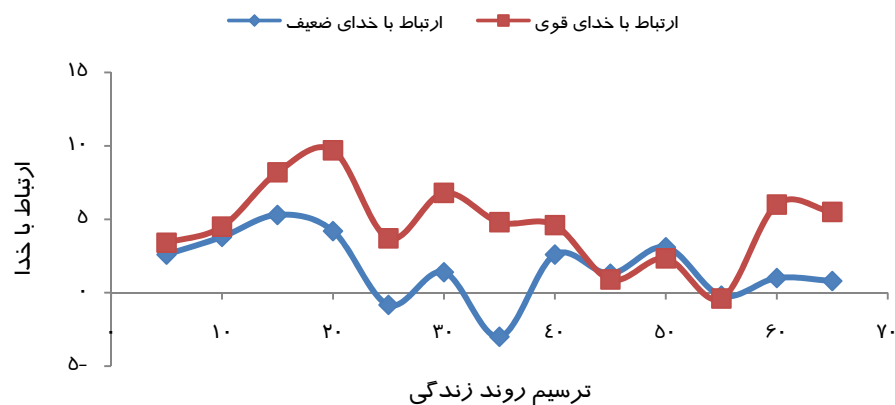
بر اساس نتایج جدول ۳، مقدار به دست آمده F (۱۱۷/۸۴۳) که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵

جدول ۳. نتایج آزمون رگرسیون متغیرهای تحقیق

ضریب تعیین	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	f	سطح معنی داری	بتا	
				۰/۰۵	-۰/۳۱۱	رویدادهای زندگی
			۱۱۷/۸۴۳	۰/۰۵	۰/۴۵۱	هوش معنوی
۰/۱۵	۰/۳۹	۰/۰۵		۰/۰۵	۰/۲۸	ترسیم روند زندگی
				۰/۰۵	۰/۱۸	جنسیت

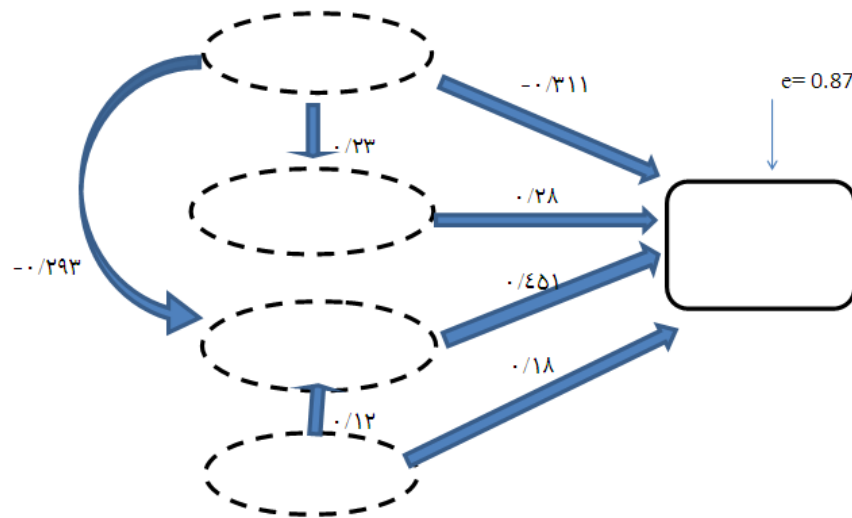
مختلف برقراری ارتباط با خداوند متفاوت است و افراد دارای ارتباط بیشتر با خدا از روند زندگی خوشایندتری برخوردار بوده‌اند و بالعکس افرادی که ارتباط کمتری با خداوند برقرار کرده‌اند در مقایسه با گروه دیگر روند زندگی کمتر خوشایند و یا ناخوشایندی را تجربه کرده‌اند.

نمودار ترسیم روند زندگی متشکل از دو نیمه خوشایند و ناخوشایند می‌باشد. بدین صورت که هر چه فرد رویدادهای زندگی خوشایندتری را در طول زندگی خود تجربه کرده باشد، روند زندگی وی رو به نیمه بالایی یا مثبت این نمودار سوق می‌یابد و بالعکس. با توجه به آنچه در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، ترسیم روند زندگی افراد در سطوح

نمودار ۱. مقایسه ترسیم روند زندگی براساس میزان ارتباط با خدا

تحلیل مسیر متغیرهای پیش بین بر روی متغیر ملاک

از جمله وونگ^۱ و همکاران (۳۸)، یانگ^۲ (۳۹)، لورین^۳ و همکاران (۴۰)، بک^۴ (۴۱)، شالون^۵ (۴۲) و گال^۶ و همکاران (۴۳) همسو است. داشتن معنا و هدف در زندگی، احساس تعلق داشتن به منبعی والد، امیدواری به یاری خداوند در شرایط مشکل‌زای زندگی، بهره‌مندی از حمایت‌های اجتماعی و معنوی همگی از جمله روش‌هایی هستند که افراد با سطح بالای ارتباط با خدا با دارا بودن آن‌ها می‌توانند در مواجهه با رویدادهای فشارزای زندگی آسیب کمتری را متحمل شوند (۴۴). به نظر می‌رسد که افراد مذهبی و غیرمذهبی میزان فشار روانی مشابهی را تجربه می‌کنند، لیکن افراد با ارتباط با خدای قوی‌تر می‌توانند با رویدادهای منفی زندگی و عوامل فشارزای روانی مقابله کنند؛ زیرا برای مقابله با فشار روانی به خوبی از مذهب استفاده می‌کنند و واکنش آن‌ها به فشار روانی تحت تأثیر عواملی مانند حمایت اجتماعی، سخت‌کوشی شخصی، سبک مشکل‌گشایی و مانند آن قرار می‌گیرد که موجب کاهش فشار

مدل فوق که توسط نرم افزار SPSS برآورد گردید، اثرات علی مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد و بر این اساس می‌توان گفت که هر سه متغیر مستقل به صورت مستقیم بر متغیر ارتباط با خدا تأثیر می‌گذارند. اگرچه تأثیر هوش معنوی و ترسیم روند زندگی به صورت مثبت و تأثیر رویدادهای زندگی به صورت منفی می‌باشد؛ که ضریب آن‌ها به ترتیب ۰/۴۵۱، ۰/۲۸ و -۰/۳۱۱ است.

بحث

این پژوهش با هدف پیش‌بینی ارتباط با خدا بر اساس رویدادهای زندگی، هوش معنوی و ترسیم روند زندگی سالمندان شهر همدان صورت پذیرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین رویدادهای زندگی و ارتباط با خدا رابطه معکوس معناداری وجود داشت. بدین معنا که ارتباط با خدا در کاهش فشار روانی رویدادهای زندگی تأثیر معناداری داشت. در واقع هر چه ارتباط با خدا افزایش می‌یافت، شدت فشار روانی رویدادهای منفی زندگی کاهش می‌یافت. این یافته حاکی از آن است که می‌توان ارتباط با خدا را بر اساس رویدادهای زندگی پیش‌بینی کرد. این یافته با نتایج پژوهشگران مختلفی

¹ Wong

² Yang

³ Laurin

⁴ Beck

⁵ Shaalon

⁶ Gall

تجربه کرده باشد، روند زندگی او به سمت نیمه پابینی یا منفی این نمودار سوق می‌یابد. با توجه به نتایج به دست آمده سالمندان با سطوح بیشتر برقرای ارتباط با خدا از روند زندگی خوشایندتری برخوردار بودند و بالعکس افرادی که ارتباط کمتری با خداوند برقرار کرده‌اند در مقایسه با گروه دیگر روند زندگی کمتر خوشایند و یا ناخوشایندی را تجربه می‌کردند.

در واقع افراد مذهبی میزان رضایتمندی بیشتری نسبت به مردم عادی دارند، زیرا با حضور در مراسمات مذهبی، شبکه‌های اجتماعی را در جامعه تشکیل می‌دهند. این حضور مذهبی باعث ایجاد یک دوستی مشروط می‌شود که به این افراد احساس قدرت و هویت می‌دهد. همچنین مذهب به دلیل ایجاد تعامل اجتماعی و پرورش شبکه‌های دوستی باعث ارائه این فرصت می‌شود تا افراد احساس تعلق، هویت اجتماعی و حمایت اجتماعی را حس کنند. مذهب با ایجاد چارچوبی برای تفسیر وقایع جهان باعث ایجاد معنا و داشتن هدف در زندگی می‌شود (۴۹).

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین ارتباط با خدا و جنسیت نیز رابطه مستقیم معناداری وجود داشت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که زنان ارتباط قوی‌تری با خدا داشته‌اند. این یافته با نتایج به دست آمده در پژوهش‌های لوونتول^۱ و همکاران (۵۰) (۵۱) و نصیرزاده و همکاران (۴۶) همخوانی داشت. این تفاوت‌ها ممکن است ناشی از فرصت‌های بیشتر زنان برای فعالیت‌های مذهبی و شاید تفاوت شخصیتی و اجتماعی‌شدن باشد و همچنین این نتایج شاید به این دلیل باشد که دین برای زنان، جایگزین حمایت‌های اجتماعی می‌شود، در حالی که مردان معمولاً این حمایت‌ها را از مسیرهای دیگری تامین می‌نمایند. علاوه بر این به نظر می‌رسد

روانی می‌گردد (۴۵). فردی که در تصور از خداوند و نوع درکی که از مفهوم خداوند دارد جنبه‌های خداوند نیک‌خواه، ارزشمند و سایر ابعاد مثبت را مد نظر قرار می‌دهد، در هنگام مواجهه با عوامل تنش‌زا راهبردهای مقابله‌ای مسأله مدار را مورد استفاده قرار می‌دهد و بدین ترتیب توانایی غلبه بر تنش و حل آن را پیدا می‌کند (۴۶).

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین ارتباط با خدا و هوش معنوی رابطه مستقیم معناداری وجود داشت. با افزایش میزان هوش معنوی، میزان ارتباط با خدا در بین افراد نیز بالا می‌رود. یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین از جمله چابکی نژاد و همکاران (۴۷)، و انیسی و همکاران (۴۸) همسو و هماهنگ است. در تبیین این یافته می‌توان این چنین مطرح کرد که با توجه به اینکه ارتباط با خدا یکی از مولفه‌های هوش معنوی است، در نتیجه می‌توان وجود رابطه بین هوش معنوی و ارتباط با خدا را تا اندازه‌ای توجیه نمود. بالا بودن رابطه بین ارتباط با خدا با هوش معنوی ناشی از این امر است که ابعاد هوش معنوی با ارتباط با خداوند همپوشی زیادی دارد، زیرا هوش معنوی همان توانایی است که به افراد قدرت تحقق رویاها و تلاش و کوشش برای به دست آوردن آن رویاها را می‌دهد.

همچنین نتایج نشان داد که بین ارتباط با خدا و روند زندگی نیز رابطه مستقیم معناداری وجود داشت. بدین معنا که با افزایش میزان ارتباط با خدا رویدادهای خوشایند در روند زندگی نیز بالا می‌رود. همانطور که در یافته‌های پژوهش مطرح شد نمودار ترسیم روند زندگی متشکل از دو نیمه خوشایند و ناخوشایند می‌باشد، بدین صورت که در ترسیم روند زندگی افراد هر چه فرد رویدادهای زندگی خوشایندتری را در طول زندگی خود تجربه کرده باشد، روند زندگی وی رو به نیمه بالایی یا مثبت این نمودار سوق می‌یابد و بالعکس هرچه فرد رویدادهای منفی و تنش‌زای بیشتری را در زندگی

¹ Lowenthal

رویدادهای منفی و تنش‌زای زندگی در سالمندان دارد. همچنین عامل مهمی در افزایش هوش معنوی و تعیین روند زندگی خوشایندتر این قشر به شمار می‌آید. لذا طراحی و اجرای برنامه‌های جامع با در نظر گرفتن مولفه ارتباط با خدا و معنویت توسط مسئولین فرهنگی جامعه می‌تواند در جهت افزایش سطح رضایتمندی و سلامت روان سالمندان موثر واقع گردد. پیشنهاد می‌شود توجه به نیازهای روانی سالمندان از جمله نیازهای معنوی و دینی سالمندان در برنامه‌های آموزش بهداشت جامعه و افراد سالمند مد نظر قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

از کلیه سالمندان بزرگواری که با صبر و شکیبایی و مهربانی با این پژوهش همکاری کردند، کمال تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

بین انگیزه‌های مذهبی بودن دختران و پسران نیز تفاوت وجود دارد.

از جمله محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به تاثیر عواملی مانند وضعیت روحی افراد در زمان تکمیل پرسشنامه اشاره کرد که از کنترل محققین خارج بود. همچنین ممکن است پاسخ‌دهندگان از ابراز دقیق و واقعی باورهای خود احتراز نموده باشند و یا تلاش نمایند خود را معنوی‌تر نشان دهند. حجم نمونه محدود و انجام مطالعه فقط در چند منطقه از شهر همدان ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج مطالعه را کاهش دهد. لذا پیشنهاد می‌شود مطالعاتی با حجم نمونه بیشتر در شهرها و مراکز نگهداری سالمندان انجام شود.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که ارتباط با خداوند نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش شدت فشار روانی حاصل از

References

1. Dehestani H. Necessary attention to the economic consequences of population aging. The weekly program. 2008; 290: 18-29. [Persian]
2. Gall TL. Relationship with God and the quality of life of prostate cancer survivors. Quality of Life Research. 2004; 13: 1357-1368.
3. Sheikhanzhad F, Ahmadi G. Management in the light of spirituality. Tadbir. 2000; 22: 58-49. [Persian]
4. Rahimi A, Anoosheh M, Ahmadi F, Foroughan M. Why elderly people inclined toward spirituality. Quarterly Journal of Islamic Education Research. 2009; 3 (4): 45-67. [Persian]
5. Solati- Dehkordi SK, Najafi M, Nouri-Ghasemabadi R. The relationship between religious attitude, mental health and coping skills in students of Shahrekord University of Medical Sciences. The role of religion in mental health. Publication Office of Education. 2004; 2: 35-44. [Persian].
6. Moghimian M, Salmani F. The study of correlation between spiritual well-being and hope in cancer patients referring to Seyyed-al- Shohada hospital affiliated to Isfahan University of Medical Sciences. Journal of Qom University of Medical Sciences. 2012; 6 (3):40-45. [Persian]
7. Desrosiers A, Miller B. Relational spirituality and depression in adolescent girl. Clinical Psychology. 2007; 63 (10):1021-1037.
8. Maton KI. The stress-buffering role of spiritual support: Cross-sectional and prospective investigations. Journal for the Scientific Study of Religion. 1989; 28: 310-333.
9. Atkinson R, Atkinson S, Richard H, Ernest R. Field of psychology. Baraheni M.N. and et al (Translator). Tehran: Roshd Pub. 1994. [Persian]
10. Castinea MR, Meador-Woodruffa JH, Dalacka GW. The role of life events in onset and recurrent episodes of schizophrenia and schizoaffective disorder. Journal of Psychiatric Research. 1998; 32: 283-288.
11. Sadock B, Sadock V. Pocket handbook of clinical psychiatry, 3rd ed. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins; 2001.

12. Lewis CA, Shevlin M, Lloyd NSV, Adamson G. The Francis Scale of Attitude toward Christianity (Short Scale), Exploratory and confirmatory factor analysis among English students. *Journal of Social Behavior and Personality*: 1998; 13: 167-175.
13. Fountoulakis KN, Siamouli M, Magiria S, Kaprinis G. Late-life depression, religiosity, cerebrovascular disease, cognitive impairment and attitudes towards death in the elderly: Interpreting the data. *Medical Hypotheses*. 2008; 70: 493-496.
14. Chatters LM, Bullard KM, Taylor RJ, Woodward AT, Neighbors HW, Jackson JS. Religious participation and DSM-IV disorders among older African-Americans: Findings from the national survey of American life. *American Journal of Geriatric Psychiatry*: 2008; 16: 957-965.
15. Powell LH, Shahabi L, Thoresen CE. Religion and spirituality: Linkages to Physical Health. *American Psychology*. 2003; 58: 36-52.
16. Wink P, Scott J. Does religiousness buffer against the fear of death and dying in late adulthood? Findings from a Longitudinal Study. *Journals of Gerontology. Psychological Sciences*. 2005; 60: 207-214.
17. Worthington EL, Wade NG, Hight TL, Ripley JS, McCullough ME, Berry JW, O'Conner L. The Religious Commitment Inventory-10: Development, refinement, and validation of a brief scale for research and counseling. *Journal of Counseling Psychology*. 2003; 50: 84-96.
18. Krok D. The role of spirituality in coping: Examining the relationships between spiritual dimensions and coping styles. *Mental Health, Religion & Culture*: 2008; 11 (7): 643-653.
19. Meier AM. Adolescents' transition to first intercourse, religiosity, and attitudes about sex and social forces. 2003; 81: 1031-1052.
20. Koenig HG. Spirituality and depression: A Look at the Evidence. *Southern Medical Journal* 2007; 100:737.
21. Kaveh M. Pathology of social diseases (Volume I), Tehran: Jame'e Shenasan Pub. 2013. [Persian].
22. Lazarus RS, Folkman S. Transactional theory and research on emotions and coping. *European Journal of Personality*. 1987; 1 (3): 141-170.
23. Parkes KR. Locus of control, cognitive appraisal, and coping in stressful episodes. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1984; 46 (3): 655-68.
24. Kobasa SC. Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979; 37 (1): 1-11.
25. Bourque LB, Back KW. Life graphs and life events. *Journal of Gerontology*. 1977; 32: 669-674.
26. Clausen JA. Life reviews and life stories. In: Giele J. & Elder G. (Eds.). *Methods of life course research: Qualitative and quantitative Approaches* Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins press; 1998; 189-212.
27. Schroots JFF. The fractal structure of lives: Continuity and discontinuity in autobiography. In: Birren JE, Kenyan GM., Ruth JE, Schroots JFF. & Svensson T. (Eds.), *Aging and biography: Explorations in adult development*. Prantice-Hall press:1996; 117-130.
28. Takkinen S, Suutama T. Life-lines of Finnish people aged 83-87. *The International Journal of Aging & Human Development*. 2004; 59 (4): 339-362.
29. Goleman D. An EI-Based theory of performance. In: Cherniss C, Goleman D. *The emotionally intelligent workplace*. San Francisco: Jossey-Bass; 2001; 27-44.
30. Rajai A. Spiritual intelligence: Perspectives and challenges. *Journal of Islamic Azad University, Bojnourd Branch*. 2011; 5 (22): 21-49.
31. Carin, W *Theory of development: concepts and applicatins* (4 Ed) American: Prantice-Hall pub. 2000.
32. Sohrabi F. Principles of spiritual intelligence. *Journal of Mental Health*. 2008; 1 (1): 8-14. [Persian]
33. Statistical Center of Iran. *Population and housing census* , 2012. Tehran: Iran Statistical Center. 2012.
34. Mazaheri MA, Pasandideh A, Sadeghi MS. the Triangle faith, the pattern of man's relationship with God. Qom: Darolhadis Pub. 2011. [Persian]

35. Hakami M, Zia Ziabari F, Asgari M. Life stressors and coping strategies in the re-emergence of post-traumatic stress disorder in veterans-Kermanshah 2010. *Journal of Health and Psychology*. 2011; 1 (1): 159-175. [Persian]
36. Sohrabi F, Nasser E. Spiritual intelligence and its measurement scales. Avay-e-Noor pub. Tehran. 2012. [Persian]
37. Moatamedy A. Successful aging. Shahrekord. Shahrekord University pub. 2007. [Persian].
38. Wong KF, Yau SY. Nurses' experiences in spirituality and spiritual care in Hong Kong. *Appl Nurs Res*. 2010; 23 (4):242-249.
39. Yang KP. The spiritual intelligence of nurses in Taiwan. *Nursing Research*. 2006; 14 (1):24-35.
40. Laurin K, Kay AC, Mosovitch D. A. On the belief in God: Towards an understanding of the emotional substrates of Compensatory control. *Journal of Experimental Social Psychology*. 2008; 6: 1559- 1562.
41. Beck R. Communion and complaint: Attachment, object- relations, and triangular love perspectives on relationship with God. *Journal of Psychology and Theology*. 2006; 34: 43 - 53.
42. Shaalon J. The mediating role of God attachment between religiosity and spirituality and psychological adjustment in young adults. Dissertation for the degree of PhD in the graduate school of the Ohio State University. 2007.
43. Gall T, Charbonneau C, Clarke NH, Grant K, Joesph A, Shouldice L. Understanding the nature and role of spirituality in relation to coping and health. *Canadian Psychology*. 2005; 46 (2):88-104.
44. Yang KP, Mao XY. A study of nurses' spiritual intelligence: A cross-sectional questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*. 2007; 44: 999-1010.
45. Heydari A, Asgari P, Marashyan F, Khorrami-Siraj N. Stressors related to academic, religious thought, mental health and academic performance of students of Islamic Azad University of Ahvaz. *Journal of Social Psychology (New Finding in Psychology)*. 2008; 2:30-42. [Persian].
46. Nasirzadeh R, Rassolzadeh-Tabatabaie K. Religious beliefs and coping strategies in students. *Ofogh-E-Danesh: GMUHS Journal*. 2009; 15:36-46. [Persian].
47. Chabokinezhad Z, Hoseinian S. Investigating the relationship between spiritual intelligence and religious attitudes among female students. *The Journal of Promoting Shia Women*. 2011; 26: 33-48. [Persian].
48. Anisi J, Ahmadi Kh, Azad E, Ahmadizade M, Maleki M, Abrahami F, Keshavarz-Afshar H. Spiritual intelligence and commitment to religious beliefs in the military of defence. *Journal of Behavioral Sciences*. 2013; 7 (2): 167-172. [Persian]
49. Sepahvand A. . The role of religious beliefs in life satisfaction, general health and self-esteem among the elderly of the city of Khorramabad. MA Thesis. Tehran. Allameh Tabatabaie University. 2012. [Persian]
50. Loewenthal KM, Macleod AK, Goldblatt V, Lubitsh G, Valentine JD. Are women more religious than men? *Personality and Individual Differences*. 2002; 32: 133-139.
51. Majdian M. Religious Attitude, Self Esteem and Locus of control among students of Tarbiat Moallem University in 2000-2001. MA Thesis. Tarbiat Moallem University of Tehran. 2002. [Persian]

Predicting Relationship with God, Based on the Life Events, Spiritual Intelligence and Life Line Drawing in Elders

Ghasemi Navab A*, Moatamedy A, Sohrabi F

General Psychology Department, Psychology and Education Sciences School, Allame tabatabaei Tehran University, Tehran, Iran

* *Corresponding author.* Tel: +98 9189130483 E-Mail: amirghaseminavab@yahoo.com

Received: Oct 28, 2014 Accepted: Apr 6, 2015

ABSTRACT

Background & objectives: Relationship with God can play an important role in improving mental health and reducing stress of negative life events in the elderly. The study aimed to predict the relationship with God based on life events, spiritual intelligence, and Life line drawing.

Methods: A descriptive- correlational study design was used to conduct this study. The study population included all elderly aged 60 years and above who were living in the city of Hamadan, Iran. Two hundreds elders were selected as a sample using multistage cluster sampling method. The Questionnaires of relationship with God, the life events, spiritual intelligence and the Life line drawing technique were used to collect the data. For data analysis, Pearson's correlation and hierarchical regression tests were used.

Results: The results showed that there was a significant and inverse correlation between the life events and relationship with God ($p < 0.05$). In addition, there was a significant correlation between the relationship with God and spiritual intelligence and relationship with God and the life line drawing ($p < 0.05$). Regression analysis showed that the spiritual intelligence, life events, and life line drawing predicted 45%, 31%, and 28% of relationship with God respectively.

Conclusion: The relationship with God had a significant impact on reducing the mental stress of negative and stressful life events in the elderly. It was also an important factor in increasing the spiritual intelligence and determining the more pleasant life line drawing of this group of people.

Keywords: Relationship with God, Life Events, Spiritual Intelligence, Life Line Drawing, Elderly.